

UNIVERSUL LITERAR

Supt conducerea D-lui N. IORGA

Castelul din Călnic, în Transilvania

Literatura Sașilor

de N. IORGA

În *Die deutsche Dichtung Siebenbürgens im Ausgange des 19. und im 20. Jahrhundert, arei Jahrzehnte*, Jena, 1925), d. Karl Kurt Klein prezintă câteva capitole, bine scrise, din viața literară a Sașilor ardeleni. Autorul are dreptate când spune că e absurd să se scrie volume despre «motivul visului în literatura *mittelhochdeutsch* pe la 1250» și să se lase cu totul la o parte o întreagă secțiune vie a literaturii germane actuale. Prefața, care caută să explice caracterul și lipsurile literaturii săsești e plină de înțelegere și de perspicacitate: merită să fie citită cu atenție și de cine face parte din națiile conlocuitoare. Se menționează și cererea, ivită în Germania, de a se scrie istoria literaturii și pe ținuturi, pe seminții, — cuminte desiderat.

Cartea, destul de întinsă, arată cum după literatura de luptă contra Ungurilor, pe la 1870—80 (Michael Albert, Traugott Tamm, Wilhelm Schuster), a urmat o epocă de poezie pentru poezie. Impăcarea cu un mal blînd regim maghiar potolise patimile: două izbucniri nouă, în 1896 și 1897, fură înăbușite. Simțul pentru viața poporului, îndemnul noii literaturi germane sînt factori hotărîtori. Apar Henningii, Römer, Orendi Hommenau, Melas, Herfurth, Fr. Ernest Rösler Litschel, Thullner, Kirchner, Seraphim, Anna Schuller-Schullerus, Daichendt și alte notorietăți locale, care meritau să trezească interes și aiurea. Modelele lor germane sînt pușintel cam vechi. Cei numiți la urmă dau viață nouă dialectului (dacă ar fi dat și subiectelor ineseși ale musei populare...). Ce a făcut Alecsandri și mai ales Eminescu la noi între 1840 și 1880 aiung a face,

cu toată tirania unei mari literaturi în alt dialect, glorios, dar străin, pela 1890 Sașii. Nu lipsește poetisarea anecdotei, care, cu mult succes pentru moment, s'a încercat și la noi.

Reviste nu se putură în adevăr împicioroga până la frumoasa publicație «Die Karpathen» din 1907 (doar «Landwirtschaftliche Blätter» și «Siebenbürgischer Volksfreund»). Și acolo ca și la noi până pe la 6880 Calendarele avură și un important rol literar. În ele apar și povestiri (de Julius Theiss, în 1895, ceva despre contrabanda la vechea graniță românească, de Johann Leonhardt, care atinge și viața Românilor ardeleni, ca, «Stina», «Stina»).

Se dau știri amănunțite asupra unei literaturi nuvelistice neașteptat de bogate. Nu lipsește nici povestirea istorică (Daichendt) Istoria așezării Sașilor în Ardeal iea corp în popularul roman al istoricului Seraphim, «Imigranții», același însă care din toată viața Românilor ardeleni a știut cu lege numai satira „Alegerea în satul Moșilor“ (Calendarul „Siebenbürgischer Volksfreund“ pe 1904). Alții, mai ales femei, povestesc mai simplu și mai simțit în dialect: Adolf Schullerus își ride în același calendar de «dascălul valah». Piese de teatru cu caracter ocașional aparțin aceleiași direcții: se ating și subiecte istorice. Unele din ele fac parte din genul operei. Litschel și Semp încearcă o nouă comedie. Dar și realizări teatrale în stil mare sînt opera aceleiași generații.

La 1907, cu „Die Karpathen“, de la Brașov, a lui Meschen dorfer, începe era nouă, revoluționară. Se caută forma estetică, așa cum în Apusul german o cerea vremea. Asociația

artistică «Sebastian Hann» lucrează în aceeași direcție renovatoare. Îndepărtarea de tradiție și de popor era socotită ca un lucru inevitabil, dar care nu trebuie să se regrete. Fondul însuși ajunge a fi fără de interes. E literatura desrădăcinată.

Ca tip în lirică „mici tablouri executate prin scoaterea la iveală a unor caractere secundare, adesea neesențiale, în desemn ușor» Ca limbă, capricioase formații individuale.

Cel mai bine înzestrat, capabil de adîncă simțire și de nobil avînt către idei, e Josef Lehrer din Mediaș. Dar autorul recunoaște că prin aceste însușiri chiar poetul iese din falanga renovatorilor. Pentru formă se laudă mai ales Eduard Schullerus. Citațiile din Hermann Klos arată un fin simț al misterului, înainte de a trece la bolnavele fantasii ale așa-zisului „expresionism“.

În noua povestire, legată totuși strîns de satul săsec, Regine Ziegler se gîndeste și la „Ghiță, rîndașul pastorului“, Luise Helfenbein recomandă recuștigarea pentru „Neu-Sachsen“ a terenului pierdut la Românilor. Aceiași primejdie românească o arată parohul de la Orăștie, Julius Orendi, dar el mîntuie vorbind de prietenia zilnică între țăraniile celor două nații, de sincera părere de rău a Românilor cari stau locului față de ultimii Sași cari pleacă din sat și cărora li se dă un înduioșat ospăț la plecare. Foarte laudat e bătrînul romancier Plattner, „Roseggerul săsesc“. În Wittstock se înfățișează un delicat represintat al nuvelei psihologice. Noul curent iusuflește „Lenora“ lui Meschendörfer.

Înțelegem pasiunea cu care autorul vorbește de avîntul din 1914, de înfrățirea la luptă cu frații germani și ținem samă și de aceia că lucrarea a fost scrisă pentru publicul german.

Mai puțin alipirea, nouă, la

Ungaria „pentru că înfringerea ei posibilă părea că înseamnă căderea în prăpastie“. Se amintesc cuvintele rostite de episcopul Teutsch la Pesta: „Iara am pierdut-o, dar am găsit patria“. Se înșiră strigătele răboinice pentru Centrali ale tuturor poezilor sași. Regine Ziegler consacră chiar intrării Românilor în Ardeal un întreg volum de osindă. Și predica ridică glasuri ascultate, ca să ne răspingă. Se dă în notă și toată literatura menită să descrie și să combată pe Români (de Sigerus, Petricek, Leonhard, Gustav Schuller, Luise Helfenbein, Adolf Schullerus, Herfurth).

Literatura de după război ne interesează, firește, și mai mult. Se arată împăcarea subită cu noul Stat, pe care Sașii îl apără contra bolșevismului maghiar peste câteva luni chiar. Se critică însă o politică din care n'a venit răsplătirea pentru schimbarea de atitudine. Dar izolarea de Germania dă nou avânt literaturii. Se relevă că revista care poate dura, *Ostland*, a d-lui Csaki, se razimă pe noțiunea patriei nouă. Se iese din provincialism pentru un germanism unitar în noua Românie și se afirmă nevoia adevăratei afirmări culturale. „Arta e o eminentă afacere națională, e expresia devenită fi gură a puterilor vitale ce se află în națiune“, scrie cu dreptate d. Conrad Nussbacher. Sintem deci iar pe calea dreaptă pe cea mai dreaptă. În această direcție, deși forma e mai aburșă, ar lupta în revista brașoveană *Klingsor*.

Mărturisesc că poesia d-lor Hajek, Reisner și Capesius nu-mi pare a se potrivi cu această doctrină de luptă. E literatură de inițiată. «Michael Weiss» al d-lui Meschendorfer ni spune, măcar că e vorba de o luptă, cu cine și pentru ce.

Rugăciune în pădure

de REGINA ZIEGLER

*Ieri s'a 'ntimplat cu mine o minune,
Eu l'am privit în ochi pe Dumnezeu —
Purtam cu greu în spate crucea grea
Și orice oră imi săpa o rană.*

*Simțiam cum mă mina ceva departe,
Când vii uitare, tu izbăvitoare
Căzut jos la pământ pe crucea mea
Țărna-mi băuse plinsul arzător.*

*Nu știu cât am zăcut acolo jos...
Un vânt ușor mă desmieră pe față
Și fruntea mi-o atinse-un cînt de ingeri,
Sării în sus s'ascult cutremurat;
Uitindu-mă la aurul pădurii
Mi se tuă povara de pe suflet...*

*Apoi pașii cucernică 'n sanctuar
Spre-o nouă fericită rugăciune.*

Trad. de Ion Sân Giorgiu

K. B. CAPESIUS

In țara de-altă dată

— FRAGMENT —

Când intri în Gross-Schenk, la drumul, ce duce de la Siblu, se ridicase un arc de triumf. Intre ghirlele se vedea scris cu litere artistice împletite «Bine ai venit». Acolo se imbulzia, numaidecît după prînz o mare mulțime de oameni. Ea aștepta pe episcop și înaltul cler din Germania, cari trebuiau să vină la solemnitatea societății «Gustav-Adolf».

„La cine va locui?“ întrebă o femeie mai în vîrstă, care purta o rochie de oraș, dar în cap o basma.

„Apoi la bătrîna doamnă Kinigsrichter“, îl răspunde alta. „Ea are odaile cele mai frumoase“.

„Noi vom găzdui și pe un frate german“, povestii a treia, „I-am aranjat odaia cea bună. Poate că va fi mulțumit“.

„Apoi trebuie să fie mulțumit“, spune prima iarăși, „putem noi să le dăm altceva, decît cece avem? De fapt era risicat să inviși societatea să vină aci. Nu știu, cum vor fi adăpostii alții oameni din toate orașele“.

„Se poate face cu puțință. În schimb este o mare onoare pentru Gross-Schenk“.

„Tăcere, sosesc. A-djuranții se înșiră“.

În adevăr muzicanții ridicară instrumentele lor de tablă, pentru a le pune la gură în clipa următoare

D-l Karl Bernhard Capesius

Pe stradă se apropia un nor de praf.

„Nu sunt ei, nu sunt ei!“ strigă un băiețel, care ocupase postul de

observațiune și care fugia înaintea trăsuri. Muzicanții lăsă instrumentele jos și scu-pară. Judecătorul localității, care își dresese degeaba glasul, intră iar în rind. El transpiră grozav. Nu se știa, din cauza căldurii mari, pe care o simția încă odată așa de tare în blaua pastorală sau din cauza emoției?

Trăsurile, cari sosiau în momentul acela, fură primite de tineret cu urale. În ele erau o mulțime de oaspeți din oraș, tineri și bătrâni unul lângă altul. Opriră, și în timp ce caii se apărău, dând din cap nerăbdători și lăsând să sune clopoțelele, un tânăr serviabil, îmbrăcat în negru indică străinilor de pe o listă lungă locuințele.

Acum părintele, îmbrăcat într-o blană ca și judecătorul, se apropie de o trăsură și ridică puțin pălăria sa rotundă.

„Va rog, domnilor, ați trecut prin Leschkirch? Ați auzit poate, când trebuiau să plece Sfinții lor? Ați dormit acolo, după cum am auzit”.

Ar fi auzit, că o jumătate de oră după ei vor veni, spuseră noii veniți.

Acum toți priviau în jos atenți strada plină de praf. Încă de câteva ori sosiau trăsuri sau răsăriau din praf studenți mergând pe jos și intrară cântând, dar nu erau încă cei așteptați.

Uite, acela cu șapca roșie e drăguț, șopti o mică fată de burghez prietenei sale și amândouă aruncau pe ascuns priviri pătimase înspre partea cealaltă.

„Un Chlamydat Mediaș”, sâspunse aceasta, care fusese deja la oraș. Avea și o bluză albă și capul și-l apăra cu o umbrelă de cea albă. Acum îl întorcea gîngăș dintr-o parte în cealaltă, și când liceanul se uită la ele, ea îi aruncă un buchețel de primire. Căzu prea aproape într-o băltoacă. Fetele se ascuseră roșii ca racul și chihotiau după umbrelă.

În fine apărău un nor de praful de mare, încît nu putea să provină decît dela Bonderium. Flăcări cei mai chipeși pe caii cei mai iuți călăriră să-i primească pe înalții oaspeți cu vechiul drapel al fraternității la frontiera Hattert apoi se întoarseră, escortînd mult așteptata trăsură.

Muzica întonă chiar sub arcul de triumf, birjarul opri cei șase bălani ai trăsuri, judecătorul local se apropie de trăsură și își descoperi capul; toți își scoaseră pălăriile.

„Prea Sfințite domnule Episcop și Prea Sfinte domnule *Arhiepiscop*!”

începu să spună el cuvîntarea sa, așa cum îl învățase preotul, cam greoi, dar cu accent liniștit și sigur.

Episcopul era un om încă tânăr cu trăsături energice, ascultă cu atenție și își pregătia ideile pentru răspuns. Germanul un moșneag, se uita cu un suris binevoitor în toate părțile și făcu semn cu mîna. Îl bucură mai ales, că a fost condus ca un nobil și primit așa de solemn.

Cînd judecătorul termină tot și strigă: «Trăiască», și muzica întonă, iar învățătorul dirija muzica cu atîta zel, par'ca ar fi vrut să se distingă cît mai mult în ochii supremului său șef. Apoi răspunse d-l Episcop în câteva cuvînte, iar preotul din Germania făcu semn cu mîna, iar după aceea trăsură cu cei șase cai intră în trap în tîrg, unde în vasta curte preotească mai avu loc încă o primire.

„A fost frumos”, spuse femeea mai în vîrstă și-și șterse ochii cu batista, pe care o ținuse tot timpul în mînă. Toate femeile o imitau.

„Bunică, a fost împăratul?”, întrebă un băețăș.

„Prostule”, spuse ea foarte supărată, «împăratul este doar catolic. El doar nu vine la societatea noastră».

Ceilalți însă riseră cu poftă de întrebarea băiatului. Pe urmă mulțimea, se împrăștiă numai tînărul cu haină neagră mai rămase acolo, pentru a primi și orienta pe străini, căci mai sosiau pînă tîrziu la amurg.

În partea de jos a pieții se ridica un pavilion mare Lemne erau bătute în pămînt sub acoperișul cortului și scinduri simple erau puse pe ele, pentru a face în acest fel mese și bănci pentru sute de oameni. Cu toate acestea aprobpe toate locurile erau ocupate, cînd Hermann Georg Hann și Martin Pildner intrară în pavilion în seara recepției cam pe la ora 9. Pe cînd ceilalți doi căutau un loc bun, Hermann privia publicul.

«Acesta este deci poporul meu», se gîndi el. Și observă, că aci erau reprezentate toate comunele dela Bistreț pînă la Broos și Brașov, toate epocile vieții și toate sexele dela moșneagul cu pletele albe și dela matroană pînă la adolescent și fată, dela nobilul prefect de județ pînă la cetățeanul din Gross-Schenk și pînă la țăranul din Hartmsdorf, toate clasele sociale. Ce îi aduce împreună pe toți aceștia? se întrebă el. La masa de onoare, care era înălțată, el văzu toți bărbații cu soțiile lor, cari ca președinți și con-

ducători în societăți bisericești și culturale aveau datoria să asiste la adunările anuale. Ei veniseră să lucreze și să dea o dare de seamă a muncii lor. Mulți dintre oamenii mai bătrîni veniseră, cum se vedea, din obișnuință. Voiau să se întâlnească iarăș cu bunii prieteni din celelalte localități, cu care poate că frecventaseră universitatea. Acum secondau pe fetele și fii lor, cari ei însăși, deja cu șepci colorate, veniau dela gimnaziu sau dela universitate. Aceștia însă căutau, aci, înainte de toate veselie și petrecere. Hermann văzu fete tinere din toate orașele, pe care le cunoștea sau a caror origină o ghicea după porți sau după purtare. Ședeau încă în mare parte în grupuri și tot așa la mesele din vecinătate tineretului, dar el știa, că peste câteva ore însă aspectul va fi schimbat. Într'adevăr, toate fetele nu puteau fi împăcate. De aceea de pe acum se putea observa o concurență ascunsă, de a-și asigura pe cît posibil un cavaler pentru serbări. Și sora sa ca și verișoarele sale ședeau împreună cu celelalte fete din Gross-Schenke într'un colț. Ele observau cu ochi critici și cu grijă orașencele, care li-se păreau atît de superioare, cu toate că ele însăși își dăduseră toată silința cu toaleta.

Cetățenilor plugari din Gross-Schenk și țărănilor veniți din împrejurimi li-se părea important și onorabil faptul, că puteau să ia parte la societăți. Ședeau solemn și tăcuți la capătul de jos al meselor și erau conștienți de demnitatea lor de Sași „nefiind nici unu domn, nici unul rob”. Iar mulți se și plictiseau, dar nu o spuneau. Li se părea, că așa trebuie să fie.

Trebuie să existe o idee de unitate în toți acești oameni, se gîndi Hermann, chiar dacă nu-și da de tot seama, chiar dacă alte motive, cu totul deosebite îi aduceau. A fost poate cea mai mare artă a conducătorilor noștri, de a redeștepta tot mereu această idee și de ne-o arăta în forme vii. N'am venit noi, Georg Hann, Martin și eu aci în primul rînd, fiindcă suntem Sași, și deabia pe urmă pentru acele lucruri, care, sperăm, în deplină conștiință, că se vor realiza. Căci aceasta nu este prea mult.

Acum se întoarseră. Georg Hann și Martin, nu era posibil să găsească un loc bun.

Atunci mergem altundeva, unde putem să vorbim, zise Georg. În acest moment preotul din Gross-Schenk sui în tribuna oratorului, și-

di: tă lingă masa oficială, iar vorea sa răsuna patetic prin pavilion: „D agi concetăteni“.

„Poate că tot ascultau“, întrebă Hermann.

Aș, lasă l să vorbească. Imi închipui eu, ce spune, va vorbi despre „cele șapte secole“ sau așa ceva, zise Martin.

Intr'adevăr, preotul continuă: „Sunt acum aproape peste șapte secole, de când Germanii au întemeiat aci în depărtatele păduri această localitate germană..“ Acum Hermann urmă de bună voie pe ceilalți doi.

Stînd în odăița farmacistului, Martin povesti despre impresiile, pe care le primise în ultimul timp în cursul călătoriilor sale în diferite orașe săsești.

„La Sibiu e mare neliniște. S'au format acolo două partide Partidul burghez cere, ca comitele să abdice, fiindcă sub noul regim n'ar putea fi întrebuințat. Așa numiții oficiali vor să-l țină cu orice preț. Ei nu știu, că tocmai acum ar fi timpul ca fiecare să-și lămurească situația“.

„Și ce atitudine are el însăși?“, întrebă Hermann.

„Păi, aceasta este clar. O natură așa de pronunțată de tiran nu va da așa de ușor din mînă poziția și puterea“, spuse Georg. „N'au dreptate“.

„Da“, continuă Martin, „cu toate că în celelalte orașe se cere în masă participarea la noul regim și abdicarea comitelui. La Sighișoara au făcut..... pe seama lui și la Brașov s'a făcut cu această ocazie o serenadă senatorului Hubbes. Prin atitudinea sa în această chestiune el a făcut posibilă noua linie ferată la Brașov Pe urmă ținu o frumoasă cuvîntare și declară, că și în alte privințe trebuie înlăturată supremația Sibiului“.

„Și cu toate aceste contrarietăți se serbează dincolo solidaritatea. Cum se poate?“ exclamă Hermann.

„O, e foarte simplu“, spune Georg, „toți își dau seama că cu toată neunirea lor depind unii de alții, ca naufragiații de plută. Iar scopul acestor adunări este de a manifesta în afară și înaintea masei această conștiință“.

„Șiți cum mi se pare istoria?“ spune Hermann. „Ca un teatru sau ca un caleidoscop. Mereu aceleași culise, mereu aceleași pietre, și lîndeauna o nouă scenă, un nou decor. Cred că nicăieri nu se poate recunoaște atît de clar ridicolul acela numit viață publică, decît la noi. Căci teatrul nostru este atît de mic,

SATUL MIEU

— De MICHAEL ALBERT —

*Din satul unde m'am născut
M'a dus soarta departe:
De satul care l'am pierdut
Visul nu mă desparte*

*Tot stau și astăzi nălzii fași
Acolo sus pe munte,
Și amurgul îi are tot dragi,
Cînd li adie'n frunte.*

*De-a lungul străzii dela noi
Tot se tirăște apa:
Iar pleacă sălciiile moi
Asupra lui pleoapa.*

*Și este-o salcie, o știi?
Cu scorburi mari, înaltă,
Eram ca și niște copii,
Atît de laolaltă...*

*Și cu gînziri copilărești
În dulcea um'r'a sării
Priviam luminile cerești
Prin crăci, în fundul zării:*

*Și turma care se'nlorcea
Pe strada noastră-acasă:
Palidă luna străineca
Fantastic și frumoasă.*

*Și din adîncul cerului
Se'nșură stelele pe rînd,
Pe somnul lăvicerului
Ogoarelor lumini vârsînd.*

*Eu mă duceam în dulce via
Prin curtea mea, nemernic:
Și de-cîntam, în vers inclus,
Întîiul sîmț sfelnic.*

*Stau vutele pe locul șos
De și rumeșă 'ndelete,
Și cinele îmi dă ocol
Cu măguliri încete.*

*Pe cînd trudiți seceră'ori
Își gustă pinea serii.
Se uită 'n vorbă, răbăători
De truda încordării.*

*Și ascultam bătrîni zîcînd:
„Ne dă Doamne? răsplată“.
De-atîția ani vor fi zăcînd
În groapa 'ntunecată.*

*Din satul unde m'am născut
M'a dus soarta departe:
De satul care l'am pierdut
Visul nu mă desparte.*

*Căci n'am știut, cît fui în ei,
Niciun năcaz să-mi vie,
Și 'n somn toșma încetinel
Un pom de poezie:*

*De-asupra mea își revărsa,
Plouînd, bogata floare:
Păstrează satul lumea sa,
Dar frunze pomul n'are.*

Tradus de N. Iorga

noi stăm așa deaproape de scenă, încît se poate vedea totdeauna în dosul culiselor și se pot recunoaște, iluziile reprezentate“.

„Bine“ făcu, Gheorghe. „Astfel poți să vorbești atît timp cît stai în sală. Dar pentru acela de pe scenă, chestiunea are cu totul altă aparență. El trebuie să joace rolul său, fie că îl crede ridicol sau nu. El trebuie să-l joace așa, cum joacă o cere și trebuie să-l ia în serios, altfel și-a greșit cariera.“

„Și cum se numește p'esa?“

„Conservarea poporului sas. O tragicomedie în încă multe acte, sperăm“.

„Da — dar“, răspunse Hermann; „cine te obligă să faci teatru, cînd crezi, că e ridicol?“

„E o necesitate, care mereu îndeamnă pe cițiva la aceasta. Căci un lucru e sigur: piesa trebuie jucată“, spuse Georg Hanns.

„Nu voi juca niciodată“ exclamă Martin, „mă voi retrage și voi face

pe spectatorul amuzat și desintereșat“.

Herman rise: „Să știi, că tu vei fi primul, care vei apare pe scenă. Eu însă mă voi abține și se va putea.“

„Nu va merge mult timp“, spuse Georg.

„Și tu? Tu te considerai deja predestinat rolului de erou? întrebă Martin.“

Georg nu răspunse, Hermann însă se uită semnificativ la prietenul său și zise: „Știi ceva? Tu să fi regisorul nostru — atunci jucăm și noi cu plăcere. Dar noi începem un act nou în sensul înțelegerii stabilite de curînd“.

Băură un rînd pentru jurămîntul lor. Apoi Martin spuse: „Acum să mergem să privim, cîtă vreme nu jucăm“.

Construcțiile de apărare ale Sașilor în Ardeal

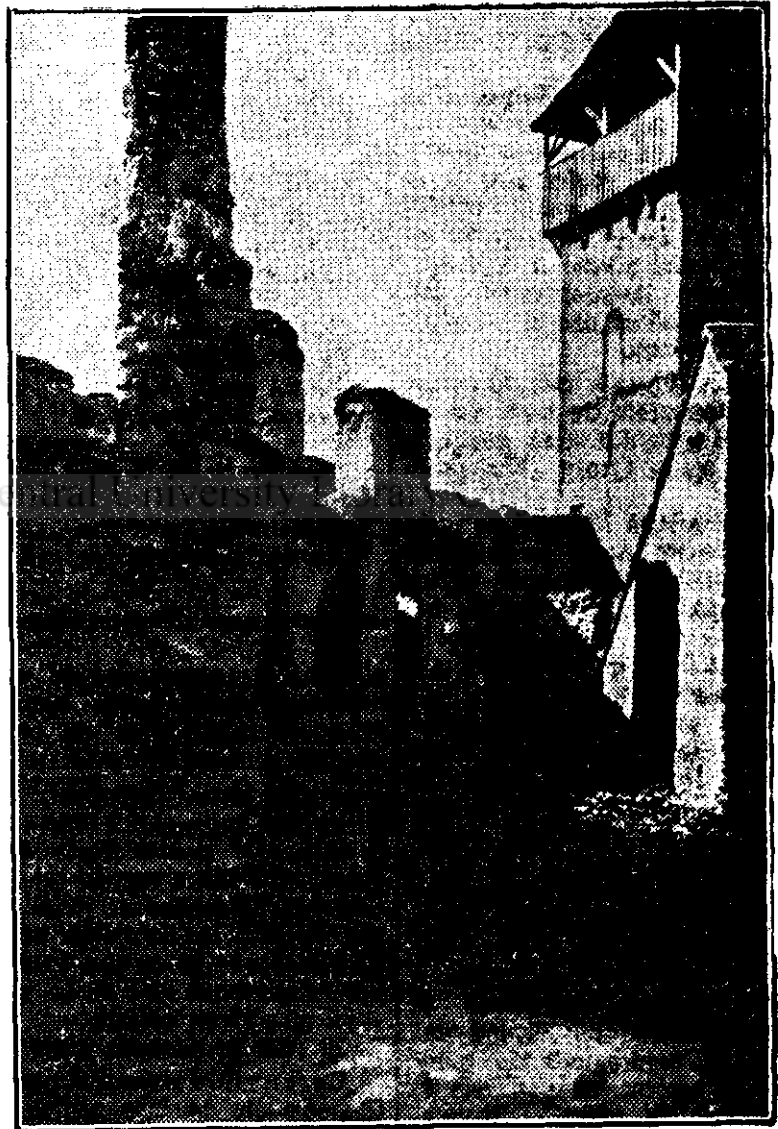
Nota caracteristică a satului săsească din Ardeal o formează cetatea. Ea e nelipsită în satele din partea de mijloc și din partea sudică a acestei provincii. Intru cât e vorba de locuri întărite, ele nu se deosebesc esențial de construcțiile similare. Indată însă ce apare ca așa-numite biserici-castele, formează un ce cu totul specific, o particularitate a ținuturilor țării noastre locuite de Franconi din regiunea Rinului și a Moselei și nu se găsesc nicăieri în alt loc într'această desăvârșire de construcție și plan. În diferite rînduri s'a făcut încercarea să se dovedească ideia arhitectonică a acestor biserici-castele. N'ar fi alt ceva decît traducerea, în cel mai bun caz o dezvoltare mai tîrzie, a unei construcții de fortificație întrebuintată încă din țara mamă. Într'adevăr se găsesc și în Germania biserici întărite. Dacă însă considerăm că în Ardeal avem d-a face cu un sistem bine cugetat de construcții de apărare răspîndite în toată țara, unite între ele cu drumuri — în timpurile cele mai vechi cu întărituri în păduri și cu locuri pustiite —, în zădar căutăm ceva asemănător.

Biserica întărită săsească nu este o simplă transferare a unui model adus sau încetățenit aici: e rezultatul unei necesități isvorite din condițiile particulare ale vieții de colonist în țara aceea. Paza din partea coroanei ungare, care chemase coloniștii în țară și le promisese diverse privilegii și ocrotire, ca dea foarte frumos pe pergamamentul răbdător al documentului; era însă foarte problematică în viața reală. Chemarea țărănilor și orășenilor germani în Ardeal de fapt avuse în vedere scopuri militare în primul

rînd. Granița de Sud a țării trebuia să fie adusă iute la o alcătuire mai strînsă și aceeași regiune trebuia apărată din spre vecini printr'un lanț de comune puternice. Astăzi se crede că mai jucase un rol și intenția tacită de a realiza prin interpunerea unor elemente ne-utre și de încredere un spri-

în măsură mai mare — o semnificație internă.

Din prima zi a sosirii lor, imigranții s'au instalat în țara puțin populată pentru o ședere definitivă. După ce-și construiau casele, al căror tip primitiv se mai găsește păstrat în diferite case țărănești, imediat au început clădirea bisericilor; aceasta în secolul al XII-lea. Și aci este iarăși caracteristic că, acolo unde basilica romană se înzestra cu

Castelul din Călnic

jin în contra nobilimii veșnic neliniștite. Devisa conferită pe sigiliul provinciei Sibiiului și totdeodată a națiunii săsești «ad retinendam coronam» nu avea numai o semnificație politică externă, ci — și aceasta poate

un turn, acest element de construcție nu era amenajat numai cu clopotniță, ci și cu turn de apărare, de fortificație, ca «Burgfried».

Tocmai turnurile acestor mai vechi biserici romane

în țară surprind prin zidurile lor groase de un stîmjen în interiorul cărora scări ușor de închis duc din subsol în etajele de sus. Pentru fiecare etaj erau crenele, și din sus turnul era înzestrat jur împrejur cu un balcon de lemn care permitea să privești liber în toate părțile și dădea posibilitatea să verși de sus apă fierbinte, smoală aprinsă și alte neplăceri asupra dușmanului

D. Dr. Victor Roth

care ajunsese până la zid. În împrejurul bisericii probabil că sătenii au ridicat un val de pământ cu un gang de apărare din bîrne de stejar. Invația Mongolilor din anul 1241, care aduse aproape de prăpastie colonia, făcuse pe coloniștii încercați de necazuri să fie pătrunși de gîndul că trebuie să și apere viața și avutul lor prin fortificații stabile. Așa începură în secolul al XIV-lea să împrejmuiască bisericile cu ziduri tari de piatră și adăugară la acest inel de zid, adesea ori triplu, turnuri în forme felurite, pătrate, octogonale, rotunde, acoperite și neacoperite. Războiul cu Turcii și apoi invenția armelor de foc necesitară o nouă

întărire a fortificațiilor. Cam pe la anul 1500 cele mai multe biserici castele săsești vor fi înnoit forma lor actuală.

Ultimul pas pe acest drum este întărirea însăși a bisericii. Ea fu implicată în sistemul fortificației. Deveni chiar elementul principal; turnul și biserica fură unite într'un tot și pentru scopuri de războiu. Împrejurul strării și a navei se construieră ganguri de apărare și se deschiseră găuri în zid pentru a vărsa smoala; se introduseră canale. De multe ori un nou turn cu mai multe etaje fu clădit deasupra locului unde se găsea

instrumentelor de luptă și de ucidere se aduce laudă Domnului.

E surprinzător că toate aceste construcții de apărare n'au fost făcute în urma ordinului autorităților. Sînt chiar cunoscute documente prin care guvernul oprește în mod expres să se ridice cetăți de piatră, și totuși au fost ridicate. Asprimea vieții și tendința elementară de corupți au forțat locuitorii să se apere astfel. Aceste castele țărănești și biserici au fost înființate în urma voinții libere a comunității poporului. Femei și copii au dus pietre și var, bărbații au așezat zidurile; nici

Castelul din Călnic

strana, ba chiar și de-asupra ușilor lăturalnice se adăugiau astfel de construcții încît cel străin de ținuturile noastre la prima vedere a unei astfel de cetăți nu poate bănui că în interiorul clădirii, în mijlocul ins

un arhitect străin n'a desenat planurile, niciun inginer nu i-a învățat și totuși corespondeau pe deplin cerințelor vremii pentru apărarea vieții și a averii. Pentru noi, copii ai prezentului modern, sînt simbo-

lele voinții de viață, imagini ale vitejiei și credinței, mărturii ale unei puteri conștiente, slăvirea curajului bărbătesc, și acestea sînt argumente suficiente pentru că aceste documente ale unui trecut plin de lupte să fie păstrate ca o îndemnare pentru generațiile viitoare și o poadoabă pentru țara întreagă.

fost la început un castel de nobil, lipsesc. Din contra. Avem argumente să credem, că deși poate cu ajutorul nobilului, a fost ridicată de comuna sătească. Aceasta ne-o arată cel puțin locuințele care se sprijină de partea dinăuntru a zidului lăuntric. Fiecare din aceste locuințe au o pivniță, de-asupra

cest Vehehaus este unit și turnul de intrare, înzestrat cu vechiul balcon. Din vârful lui răsună clopotele la serviciul divin. În mijlocul zidului lăuntric se ridică liber un turn peste măsură de gros, care în gura poporului poartă numele de Siegfried. Acoperirea este de dată mai recentă; la început era încoronat ca și turnul de sud cu un balcon de lemn. În turnul acesta se găsea odăița prețului. Scări ascunse în zid duc în etajele de sus. O clădire specială adăpostia școala. Partea cea mai veche a clădirii impoante o constituie o capelă mică, singura biserică în stil roman în ținutul săsesc. Capela forma centrul comun și împrejurul acestei capele a fost mai târziu ridicat castelul săsesc. Comuna Châlnicului conștientă de moștenirea scumpă ce-o constituie acest castel strămoșesc, se străduiește să o apere de dărâpănare. Mîni credincioase păzesc acest monument, mărturie a secolelor pline de glorie

Castelul din Călnic

Ilustrațiile reprezintă fotografii ale unuia din cele mai frumoase castele ale ținutului săsesc. În județul Sibiului se află comuna Kelling Călnic, odinioară reședința unei puternice și răspîndite familii de nobili, a căror descendență s'a confundat în nobilimea maghiară. Dovezile că acel castel din Călnic, situat în mijlocul satului ar fi

o odăiță de locuit și peste toate ducea gangul de apărare lat și acoperit. Zidul din afară e apărat spre Apus de un bastiar și spre răsărit de un turn. În interiorul castelului intri prin așa numitul «Celahaus» (ușă de apărare), care putea să fie închis cu un grilaj greu de stear, care se mai găsea acolo pînă acum cîțiva ani. Cu a-

Victor Roth,

Doctor în teologie și filosofie
Sebeșul Săsesc

Cîntec

de Heinrich Ziegler

*Pic cu pic căzură
Zilele 'n puhoacie —
Visele-mi aprinse
Arcuri încovoate.*

*Strinse lângă ziduri
Dorurile-mi trec —
Ași largi strimtoarea
Ca să pot să plec!*

*Svonurile-adié
Pline de aureri.
Măși schimba toți anii
Pentru primăveri.*

Trad. de Ion Sân-Gheorgiu

Scurt istoric al literaturii Sașilor în Ardeal

de KAROL KURT KLEIN, doctor în filosofie, asistent la Universitatea din Iași

Constituie un fapt demn de admirație că, față cu micul număr al lor, Sașii ardeleni au, pe lângă o literatură științifică care, fiind într-o legătură neîntreruptă cu progresele Apusului și-a asigurat recunoașterea învățaților din întreaga Europă, au și o literatură beletristică considerabilă. Dacă poezia săsească nu se poate compara în însemnătate cu aceia a marilor popoare europene (Francezii, Germanii, Englezii), totuși poate fi alăturată cu drept cuvânt literaturilor popoarelor mai mici — deși n'a scos la iveală vreun Shakespeare sau Goethe. Imprejurările, în care s'a născut și s'a dezvoltat literatura Sașilor ardeleni, erau parte favorabile (ei știu limba germană ca și Nemții din Germania, dar pe lângă asta au dialectul lor propriu, care este capabil și el de cultură poetică), parte nefavorabile: crâncene războaie care, nimicind urmele culturilor din Ardeal, au durat secole întregi și, sfârșindu-se, au fost continuuate de lupte naționale tot atât de crâncene. Prin urmare dezvoltarea literaturii săsești din Ardeal reprezintă un deosebit interes și, pe lângă însemnătatea materiei, studiul ei este rodnic și productiv, cu atât mai mult cât legi ale formării operei poetice se recunosc aici limpede. Totuși noi de data aceasta nu ne vom ocupa cu constatarea acestor legi de ordin general, ci ne vom mulțumi a da un scurt istoric al literaturii Sașilor ardeleni și al dezvoltării ei până în zilele noastre.

Literatura populară a Sașilor ardeleni este foarte veche. Făcându-se o amănunțită cercetare a conținutului bogat în poezii populare, basme, legende și zicători, se prea poate să se

găsească bucăți compuse încă de pe timpul imigrației săsești în secolul al XII-lea sau încă de pe timpuri mai vechi. Așa în cântecul despre Omoritorul Miresei („Brautmörder“) vedem amestecate amintiri de la Rinul nemțesc ca amintirea pădurilor din Ardeal. Precum această poezie a provenit dintr-o legendă a unui „Wasserman“ sau a unui „Blaubart“, tot așa au și multe poezii fond mitologic; altele își au originea din timpul poeziei germane cavalerești („Minnedichtung“), așa de cunoscută poezie despre „mica sălbatică păsărică“ („Et dass e kli vält Vijeltn“). Apoi

„Ich setz en kuis ön Lirfichstaich,
„Ach harze Motter, jedinkt u moich,
„Gedinkt u moich voi aich u aich,
„Gott vid uh zi döt Himmeltraich!

În atșfel de poezii simple se oglindește un adânc simț poetic și au un limbaj prea frumos. În timpul Reformei au pătruns în Ardeal numeroase cântece bisericesti protestante, care au fost imitate într-o formă liberă încă din epoca catolică datează un frumos cântec înălțând Maica Domnului („Maria aller Werlt ein Trost“), descoperit prin întâmplare la Cisnădic lângă Sibiu. Pe la sfârșitul sec. al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea s'au cântat în Ardeal poezii moralizatoare („Bänkelsängerlieder“, „Meritaten“ ș. a.). La formarea lor însă Sașii n'au prea luat parte, ci s'au mulțumit a adopta din curentele apusene ceiace le plăcea. Acest lucru îl dovedește faptul că nu s'a mai cântat în dialectul săsesc ca odinioară, ci în germana literară. După 1890 însă apare din nou poezia dialectică. Fac apariția un

veniră poezii din clasa burgheza care în Ardeal bine înțeles laudă clasa țărănească, și poezii populare istorice („La Oradia Mare, în Țara Ungurească“ — Die Kommandantentochter von Grosswardein), din care ne-au rămas puține, dar a căror existență este bine dovedită. Cele mai mișcătoare poezii populare s'au născut însă chiar pe pământul ardelean: așa numitele cântece de orfani. Neîntreruptele războaie cu popoarele sălbatice (Tatarii și Turcii) au făcut copii orfani să rătăcească în cea mai neagra mizerie pe străzi și prin păduri. Peripețiile și nenorocirile lor au fost cântate în mișcătoare poezii populare. De obicei se slăvește mama moartă.

(Am pus un trandafir pe poteca
[cimitirului].
A, iubită mamă, amintește-ți de mine
Amintește-ți de mine, precum eu
[de tine,
Domnezeu îți va da împărăția ce-
[rurilor)

număr de poeți: Iohann Rösler, Georg Meyndt, Ernst Thullner, Franz Herfurth și mulți alți), cari au pus la îndemână poporului o mulțime de poezii scrise în dialect și din ce în ce mai mult cîntate. Chiar și în orașele vechiului regat se aude melodia cîntecului „Um Hontertstreich“ devenită cu drept cuvînt populară nu numai în Ardeal, dar și în Germania.

Tot atât de vechi ca poeziile popoarelor sunt și *basme* și *legende* săsești; unele datează încă din timpuri păgîne; altele împrumută motive chiar și din basmele antichității greco-romane. Așa în basmul despre „Borstenkind“ găsim motivul basmului antic „Amor și Psiche“ Se presupune că împrumutul acestor motive s'a făcut prin mijlocirea Românilor. O notă caracteristică a basmielor săsești este evitarea faptelor prea

fantastice sau aventuroase și păstrarea dreptății cu orice păc: Cel rău este pedepsit, cel bun este răsplătit; excepții abia se cunosc.

Legendele săsești se împart după conținutul lor în legende despre imigrare, despre uriași, despre vrăjitoare și despre comori. Eroii naționali le lipsesc cu totul. Abia mai târziu eroi istorici însemnați ca regele Matei Corvinul, Iosif II de Austria. Carol al XII-lea din Suedia cîștigă oarecare popularitate. Din contra, luptele cu Tatarii, Turcii și Curuții joacă un rol însemnat în legendele săsești.

Alături de poezia populară a luat un mare avânt în perioada umanismului și a reformei și poezia cultă. În timp ce poporul se îndeletnicia cu așa-zisa «Hora morții» («Totentanz») și — ca un contrast față de prea mare desfrânare — îl reprezenta de obicei pe la nunți, cărturarul arhieru al orașului Brașov, Valentin Wagner, prietenul și urmașul marelui reformator Iohannes Honterus, întovărăși vestitul tablou al lui Holbein «Hora morții» cu versuri latinești. De asemenea el scrisese o prefață în versuri latinești la «Cartea juridică a lui Honterus».

Din mulțimea scriitorilor de versuri latinești se disting prin eleganță și știință Christian Schesäus și Iohannes Lebel, ambii socotiți ca însemnați umanisti ai patriei lor. Cel din tâiu a scris «Ruinae Panonicae», iar celălalt un «Carmen de oppido Thalmus» (Tălmăciu) opere care conțin un mixtum compositum de date istorice și fantastice. Cât de mult era atunci prețuită limba latină se poate vedea din proverbul săpat pe strana bisericii protestante din Sighișoara în 1523:

„Wer zu ay gestuel vil stan
Und nit latin reden kan,

„der soll bleiben daraus
„das man ym nit mit kolben lans.

(Cine vrea să stea în această
strană și nu știe latinește
să rămâne mai bine afară,
ca să nu fie luat la bătae.)

Deoarece epoca poeziei latinești și a celei următoare ei, epocă barocă și bombastică, n'au interes decât pentru istoriograful literar, care vede cum se contopesc curente venite din Apus cu cele născute pe teritoriul Ardealului, formând noi mișcări intelectuale, culturale și literare, nu ne vom ocupa de ea aici. Anumite figuri au însă un interes deosebit, cum e comitele sas Valentin Franck de Franckenstein, care nu se lăsă numai laudat de prietenii săi într-o colecție de poezii («Rosetum Frankianum»), ci puse și el mâna pe condeiu pentru a traduce o sută din maximele marelui Ovidiu. Traducerile lui Frank sunt vrednice de a fi amintite și din cauză că învățatul sas a tradus multe din maximele lui Ovidiu în patru limbi: în nemțește, săsește, românește și ungurește. Desigur că traducerile n'au ieșit toate bine. Ca exemplu aducem următoarea traducere (cu ortografia originală a lui Franck):

Ovidius

Eximia est virtus praestare silen
[tra rebus
Et contra gravis est culpa ta-
lcenda loqui

Nemțește

Der selb' ist billi k ioben werth
der was verschweigen kan,
Hingegen steht ein Plaudermaut
dem Menschen schändlich an.

Românește

Gsinnye are minte aore sze take
Si kena nu sze kade nu tot greaszke.

Ungurește

Igen jetes aolohj tikt el halgatni,
Ellenben nagy vétek mindent ki
(fecsegni.

Săsește

E Kloger moss werlich
net allezeit rieden
Noch allerloj Fedlen
de ugen austrieden.

Tot dela Franck avem o poezie românească mai lungă. («Fericitui kuzi sze aszkunde, etc.»), recunoscută una din cele dintâi poezii ale lui din cauza stilului și a exprimării.

Un adevărat poet, care, ca și Vasile Cârlova în literatura românească, poate fi judecat după puținele sale poezii că ar fi ajuns un poet liric de valoare, Iohann Samuel Kessler (1771—1796) a murit pe câmpul de luptă ca ofițer al împăratului (austriac), fără să-și vadă măcar ediția poeziilor lui apărută în 1797. «In nesiguranță am trăit, totuși nu fără Dumnezeu; în nesiguranță mor, dar nu fără tărie; tu, suflete al întregii existențe, îndură-te de mine!».

În secolul al XIX-lea literatura Sașilor ardeleni a atins de două ori o înălțime considerabilă: în deceniul al patrulea și al optulea. În acest secol ideea naționalismului a devenit populară în toată Europa. Cum nu era să găsească această idee ecou în Ardeal, unde s'a dat, timp de secole, pe ascuns sau pe față, lupte naționale! În «Cartea de poezii pentru Germanii ardeleni» scoasă de Iohann Friedrich Gellch (câte un volum în 1847 și în 1851) cu colaborarea mai multor tineri luptători pentru libertate, găsim pe lângă multe poezii proaste și unele care au rămas până astăzi, așa de ex. imnul Sașilor: «Siebenbürgen, Land des Segens, Land der Fülle u. der Kraft!» (Ardeal, țară a binecuvântării, țară a bielsugului și a puterii). Autorul acestui imn Max Moulke îi apostrofează pe toți locuitorii acestei provincii binecuvântate:

„Si-benbürgen, grüne Wiege,
einer bunten Völkerschar!
Mit dem Klima aller Zonen
und dem Kranz von Nationen
um des Vaterlands Altar“.

și îi chiamă cu toții la unire:

„Siebenbürgen süsse Heimat,
unser teures Vaterland:
Sei gegrüsst in deiner Schöne,
und um alle deine Söhne
schlinge sich, der Eintracht Band!“

(Ardeal, leagăn verde
al unei mulțimi de diferite popoare!
cu clima tuturor zonelor
și cu coroana națiunilor
împrejurul altarului patriei),

(Ardeal, dulce țară,
scumpa noastră patrie,
fii salutată în trumuseța ta
și împrejurul fiilor tăi
împreune-se legăturile unirii).

Dintre scriitorii sași ai acelei epoci cei mai însemnați doi, Iosif Marlin și Daniel Roth, seamănă între ei, atât prin viața lor neliniștită cât și prin atitudinea lor extrem de hotărâtă cu care au apărat drepturile poporului săsesc, față de Unguri, dar și pretențiile îndreptățite ale poporului românesc.

Iosif Marlin (1824 - 1849) este cel dintâi ziarist al Sașilor ardeleni, care a îndrăznit să-și încredințeze soarta numai condeiului. În operele și articolele sale el se ridică cu asprime, cu ironie mișcătoare și cu despreț batjocoritor împotriva a tot ce i se pare învechit, putred și supraviețuit, atât în viața publică pe cât și în cea particulară. În mai multe romane («Atila», «Sulamith») el își lasă liber frîul fanteziei poetice și se ridică pentru libertatea celor apăsați. În prefața fragmentului de roman «Horra», zugrăvind răscoala înăbușită a Românilor ardeleni de pe timpul lui Iosif al II-lea, el scrie: „Cartea mea descrie un popor, în ale cărui bordeie locuște o natură extrem de puternică, o poezie simplă, dar atrăgătoare, un popor, care și-a câștigat de puțin timp libertatea*), pentru care pe degeaba s'a vărsat sîngele în anul 1784... Despre acea puternică răscoală îți povestește această operă. Pe cînd Românul se mîndrește ca popor liber în fața Europei, povestirea îți înfățișează un tablou al bordeelor, al speranțelor, al griji-

lor și al luptelor sale...” — Ca dramaturg („Clara de Vișegrad“, „Decebalus“) Marlin a reușit mai puțin.

Daniel Roth (1801—1839), originar din Sibiu, a avut de timpuriu prilejul să cunoască poporul român. În vîrstă de numai 25 de ani el veni în capitala Moldovei ca preot al comunității protestante și a rămas acolo patru ani. Deși pe atunci lașul din cauza unor epidemii și a mai multor mari incendii nu pare a fi fost un loc de ședere prea plăcut, totuși Roth a prins o caldă afecțiune pentru poporul român, pe care a păstrat-o pînă în cele din urmă. Cunoscutul istoric ardelean Gheorghe Bariț îl amintește pe Roth în cartea sa: „Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă“ în modul următor: „Roth fusese și mentor al unor fii de boierii din Moldova, iar Ardeleanu cunoștea limba romînă, se și dedase cu viața romînească ceva mai orientată“. De aici se explică de ce Roth în marea luptă politică înaintea anului 1848, în care spiritele se agitau pentru unirea Ardealului cu Ungaria, a propagat pentru ideea unei monarhii «daco-române», compusă din Ardeal, Țara Românească și Moldova. Politica aceasta îi a atras de sigur ura Ungurilor; și, cînd aceștia au ocupat Ardealul (în anul 1849), Roth era nevoit să fugă — fusese executat în efigie în casa sa — mai întîi la Rimnicul-Vilcea, pe urmă la Iași, oras unde trăise

odată ca tînăr pastor și unde și muri în 1839, mistuit de dorul de patrie. Cu o nespusă iubire a zugrăvit Roth în povestirile sale această iubită patrie, Ardealul, cu diferitele ei popoare; o vervă ideală l'a condus în alcătuirii dramatice (Romane: «Der farrhof zu Kleinschenk», «Harteneck», «Lupta de pe „Cimpia Pînii“»: drame: „Don Rafael“, „Judecătorul regesc din Sibiu“, „Rákoczy și Barczay“, „Normani în Italia“). În „Cruciatale Politice“ ale lui Marlin apare și Roth ca un „Chorrock“-dramatic, lăudîndu-se:

„Zwar gestecht man mir Genialität
„Aber ich bin kein politischer Kern,
„Bin nur literarische Celebrität!“

(Deși mi-se atribue genialitate,
Eu nu sint o stea politică,
Ci numai o celebritate literară!)

Chiar dacă prin „genialitate“ s'a spus prea mult, totuși Marlin și Roth au fost scriitori de samă. Operele lor fiind citite și mai tîrziu, ei deschid tradiția literară a Sașilor ardeleni și pregătesc epoca „de înflorire“ a literaturii săsești, reprezentată prin triumviratul Michael Albert, Traugott Teutsch și Friedrich Wilhelm Schuster.

Michael Albert (1836-1893), poet și prozator, își are rădăcinile creației poetice în pămîntul Ardealului. Impresiile tîneretei — era fiu de țaran — și timpul petrecut ca «student» (va să zică elev de liceu) în orașelul Sighișoara, care cu clădirile ei vechi, cu biserici gotice și cu turnuri de apărare și cu zidul gros împrejurul orașului parc'ar fi o mică cetățuică germană din evul mediu, i s'au întipărit adînc în memorie și l-au împins spre poezie. Profesor în liceul săsesc din Bistrița, pe urmă la Sighișoara, el este înfluențat în poeziile lui de Heine și Rückert; în curînd însă se lepădă de înrîuririle străine și deveni independent, atât în su-

*) Este vorba de anul 1848.

biectul, cît și în forma poeziei sale, Durerea îi adâncește talentul; poeziile din «Coroana Morții» («Totenkranz») sunt adevărate mărgăritare. Dar nici humorul nu lipsește din lirica lui Albert. Pînă în originea lui trebuia să devie pictorul vieții de la țară, și el zugrăvește cu un humor liniștit, dar plin de vervă stări și tipuri țărănești din timpuri trecute («Odaia țărănească», «Der Pfarrer aus dem Haferland»). Pe terenul dramatic el nu se mulțumii însă cu tipuri și subiecte ardelen: Pe lângă un poem dramatic «Flandrii la Olt» și o dramă «Harteneck», el a dramatizat și povestea a doi eroi străini: „Carol XII-lea” și „Ulrich de Hutten”, dovedind prin aceasta că el credea că prin talentul său poetic trece hotarele Ardealului. Complicația, pentru ce nu cuteza să și părăsească țara (ca de ex. Marlin) și să-și bazeze viitorul pe condeiu, o dau numeroasele sale nuvele: Poetul se simți legat prin mii de lanțuri sufletești de pămîntul patriei și de poporul său, de care nu se putea desprinde.

Asemănător lui Albert în privința iubirii de țară și de popor este Traugott Teutsch (1829-1913). Primele lui scrieri erau nuvele, în care își înălța țara și neamul; așa și marile lui romane istorice «Schwarzburg» și «Georg Hecht» (un al treilea roman «Aluta» l-a ars Teutsch cu propria sa mîină) erau dedicate poporului săsesc, al cărui trecut îl proslăveau cu însuflețire și cu temeinice cunoștințe istorice. Din cauza exageratei lungimi a expunerii, aceste romane însă nu se mai citesc. Numai lipsa aproape totală a unei critici pricepute ne explică faptul că lui Teutsch, care era cam încrezut în talentul său poetic, nu i s'a atras atenția asupra acestei greșeli.

Ca cel mai însemnat poet sas fu socotit de către mulți preotul Friedrich Wilhelm Schuster

1824-1924. Într'o dramă «Alboin și Rosamundo» el redă plastice aspecte din istoria Longobarzilor, un trib german dispărut. Talentul lui Schuster ca poet, este însă liric. Într'o limbă poetică el cîntă în trei serii de poezii lirice (Elegii, sonete și «Tändeleien») o iubire de la începutul și pînă la sfîrșitul ei, lui Schuster i se impută o putere de pasiune erotică, ce rar se găsește la scriitorii sași. Dacă adese ori s'a spus că el ca poet ar fi un epigon al lui Goethe trebuie să mărturisim că și ca epigon era o fire poetică puternică, de sine stătătoare.

Pe lângă Albert Teutsch și Schuster în epoca de «înflorire» a literaturii săsești și-au făcut apariția încă o mulțime de poeți (și de pseudo-poeți), din cari amintim pe Gustav Seivert, scriitor de nuvele sociale cu subiect ardelen, și pe F. F. Froinius, care într'o latină (cu dinadinsul stricată) a publicat (încă dinainte) «scrisori» «obscurorum virorum» pline de humos. În sfîrșit a stîrnit vîlvă medicul Friedrich Krasser, introducînd în literatura săsească o notă nouă: Conducînd de idei socialiste și antireligioase, a publicat două volume de poezii libere, din care în două ediții tipărite în Germania s'au vîndut peste un milion de exemplare. Cu toate acestea, pe dînsul nu-l putem socoti drept un precursor al curentului nou în literatura săsească, care se ivește abia după ce apare revista „Carpații” în anul 1907. Înainte de a trece la acest curent nou, vom arunca însă o scurtă privire asupra literaturii dialectice.

Pe lângă poeziile populare, scrise în dialectul săsesc, nici literatura dialectică cultă n'a lipsit niciodată la Sași; dar numai pe la mijlocul secolului al XIX-lea Victor Kastner (1820—1857) îi dă drepturi literare. Ca și la Albert, impresiile din tinerețe au avut o mare influență

asupra operei poetice a lui Kästner. Farmecul special al satului săsesc se simte pretutindeni în poezia sa, chiar și vocabularul său dialectic și l-a completat din dialectul țaranului sas, înobilîndu-l și îmbogățindu-l cu multe cuvinte noi. Cu sumeție se știe el Sas și scrie poezii spre lauda poporului său, Sentimentul acesta de iubire față de popor și de țară îl găsim mai în toată literatura dialectică. Cea mai bună reprezentantă a genului epic este Anna Schuller-Schullerus (cunoscută și ea autoare dramatică); povestirile ei cu o prefață a cunoscutului scriitor Adam Müller Guttenbrunn (originar din Banatul românesc) au fost traduse și în germană. Johann Plattner, scriind nemțește, dar cu sintaxa și lexicografia dialectului săsesc, a întemeiat nuvela psihologică săsească; s'a încercat și în comedie, fără să poată ajunge desăvîrșirea dramatică a comediei dialectice a lui Hans Lienert. Lirica dialectică am relevat-o la poezia populară.

Spre sfîrșitul secolului al XIX-lea literatura dialectică a luat un avînt mare și a devenit extrem de populară. În creșterea ei cantitativă ea a fost însă împiedecată de noul curent literar, apărut odată cu revista „Carpații”.

«Carpații», «revistă bimensuală pentru cultură și viață» condusă de profesorul brașovean Adolf Meschendörfer, erau un organ de luptă în contra lipsei de critică pe toate terenurile culturii, dar mai ales de ale artei și ale literaturii. Precum în literatura românească urmează după epoca lui Ioan Eliade Rădulescu epoca asprei critici, tot așa revista lui Meschendörfer reprezintă începutul epocii critice în literatura săsească. Meschendörfer răspinge și combate aspru părerea că tendința națională ar putea să

Cărarea acoperită

de HERMANN KLÖSS

*La margine de sat pe cîmpul nins
Găsim eu urma ta,.. Mă aplecai
Și-ți sărutai mut pașii pe zăpadă.*

*Și pribegind apoi tot mai departe
În ziua ce muria, — un clopot în
Chiema spre sară lumea de oaihnă —
Fulgi albi de-argint ca sufletul tău cast
Cădeau pe ochi-mi arși și pe obraz...
Iar noaptea cenușie-acoperi
Cărarea 'ngustă cu-ale tale urme...*

Trad. de Ion Săn-Giorgiu

dea valoare unei opere literare. Fără milă este batjocurită și dat la o parte literatura așa numită «națională»; singurul punct de vedere al criticii devine cel artistic. Pe cînd generația mai veche a tins să arăte în operele sale spiritul specific ardelean și sășesc, reformatorii literari neglijează subiectul ardelean, spiritul specific sășesc și tind a-și asigura recunoaștere dincolo de granițele Ardealului. Noua generație vrea să nu mai fie atinsă de pata diletantismului; poetul să fie numai artist, indiferent de concepție națională.

Aici nu mai e vorba de o idee izolată, ci de o nouă concepție despre viață, care a pătruns în artă și literatură ca și în viața de toate zilele. Cine vrea s'o cunoască, să cerceteze revista lui Meschendorfer. Între colaboratorii ei găsim și din cele mai de samă spirite ale Românilor, ca pe d. Iorga și pe d. Lăpedatu, actualul ministru de Culte.

Primul rezultat al asprei critice, făcute de «Carpații» era că s'a scris mai puțin, dar mai bine. Noii poeți lirici ca Eduard Schullerus, Hermann Kloss, Josef Lehrer și Egon Hajek stau la înălțime de scriitori europeni.

Eduard Schullerus a murit încă tânăr la Brașov în 1914.

Prin traduceri din ungurește el și-a ciselat limba și a făcut-o răsunătoare și sonoră. Cum el simțea că va muri timpuriu și că nu se va mai însănătoși, a scris poezii, pline de dorința aprinsă a vieții, dar și de ostenală și de resignare.

*„Wieder starb ein Tag dahin
Mieder falt' ich bleiche Hände,
Tröstend fließt es durch den Sinn:
Näher—näher deinem End!...“*

*(Iar a mai trecut o zi.
Cad obosit cu mâinile palide.
Mîngîindu-mă îmi trece prin gînd:
Mai aproape — mai aproape
de sfîrșitu-ți).*

Și poezia lui Hermann Klöss cunoaște neîndurarea morții. „Iubirea noastră în poezii“ își intitulase el primul volum de versuri. Dar după ce nemiloasa moarte îi răpise iubita, nu mai găsește decît un singur ton: Jăluirea pentru mureasa dispărută. Abia după răboiu își reculege poetul sufletul zdrobit. Schimbă și forma versurilor: Trece de la impresionism la expresionism. Poeziile lui publicate în revistele „Ostland“ (Sibiu) și „Klingsor“ (Brașov) indică destul de bine această trecere.

Lirica lui Josef Lehrer este fără turenții și modestă. Totuși poeziile lui caracteristice printr'o adîncă credință în Dumnezeu, sunt de o putere impre-

sionaotă. Egon Hajek, adept al lui Stefan George, este influențat de principiul artistic „L'art pour l'art“. Afară de un volum de poezii lirice și un volum de nuvele, mai este de amintit o baladă a sa, „Cămașa ciumii“, publicată în revista, „Ostland“. Această revistă a continuat după răboiu tradiția „Carpaților“ însă cu o fundamentală deosebire: „Carpații“ se adresase Sașilor Ardeleni, revista „Ostland“ luptă pentru interesele literare și culturale al Germanilor din toate provinciile alipite României prin tratatele de pace, care toate cuprindeau în sine și însemnate colonii nemțești în Bucovina, Basarabia, Banat). Iar, după ce revista „Ostland“ a încetat, ne mai putînd învinge greutățile materiale s'a pus în locul ei o nouă revistă, cam expresionistă și revoluționară, „Klingsor“. Aici pe lângă autorii cunoscuți și recunoscuți de mai înainte (Meschendorfer, Kloss, Kühlbrand) apare generația nouă: Bernhard Capesius, autor epic, liric și dramatic; Dutz Schuster, cu satire pline de spirit, în versuri și în proză; în primul rând însă Heinrich Zillich, directorul revistei. Zillich, după vîrstă este unul din cei mai tineri scriitori sași, după talent unul din cei mai buni,

Poeziile lirice și nuvelele sale au acelaș caracter: Studiînd cu sîrguință pe cei mai buni scriitori moderni și pătrunzîndu-le adînc arta, el a fost inspirat (însă nu influențat) de ei. Zillich este un zelos fruntaș al tinerei generații, care, punîndu-se în mijlocul marelui evoluții apusene, nu mai caută să imite curente recunoscute, ci are pretenția de a fi părtașă a acestei evoluții. Se arată în faptul acesta o atît de mare vitalitate a literaturii săsești, încît pare a se adeveri ceea ce a spus unul din conducătorii tinerimii: Vom avea în deceniile viitoare tot atît de sigur o epocă de înflorire în

literatura săsească, pe cât de sigur este că nici Dumnezeu nu ne va scăpa de apus în politică. Talentele poetice, pe care le poartă acuma pământul săsesc în sinu-i, poate chiar de aceea fiind-

că privilegiile vechii «*terra saxonia*» au fost distruse, nu vor putea fi împiedecate să iasă la iveală nici chiar prin cea mai aspră indiferență a publicului și a cercurilor științifice».

FEMEIA FANTANII

de Anna Schuller-Schullerus

Vara a venit din nou.

Bunul Dumnezeu acoperise masa să mare cu o față de masă aurie și spusese: Copii — veniți la masă!

Tatăl și mama erau de dimineața până'n seară afară pe cîmp la seceratul grîului și se trudiau și se aplecau, de le curgea sudoarea în așchia soarelui de pe frunte — ei voiseră din toată inima ca Hanno lor și chiar Maio a lor și Lisa lor, să mănânce în curînd noua și buna lor pîne.

Bătrina bunică însă, care ședea acasă în umbră, avea și ea ostenela și necazul ei, căci ea trebuia să părăsească copiii.

Și această nu era ceva așa de ușor. Bine înțeles, Maio însăși putea să ajute. Ea lăsa dimineața să iasă găinile din cotet ca să le arunce grăunțe, dădea purceilor faină cu apă și avea grijă să nu ardă fasolele albe, până ce mama și tata se întorceau obosiți și flămînzi dela cîmp; da și ea, atuncea vițeilor iarbă din grădină, de după sură, dela fîntînă, unde sunt merlele cele galbene.

Numai Hanno, nebunaticul Hanno de bine însă, dacă n'ar putea merge, apoi l'ar conduce de mînuță ca și pe mica Liso sau l'ar legăna în capac, dar așa — cine naiba era în stare să-l păzească? Se furișa ca o nevăstuică sub poartă în sură și căuta ouă, sau ședea în grajd la cai, minându-i cu cozile lor lungi și era cea mai mare fericire că aceștia erau mai cumînți decît ei, căci altfel l'ar fi făcut praf.

Cel mai rău era însă, cînd Hanno fugia pe stradă la băieții năsdraveni. Degeaba încuia bunica poruța de la uliță; ca vîntul era sub poartă afară; apoi — da Doamne bine — bunico, — pînă cînd îl vezi pe Hanno iarăși!

Ce nu mai iscodiau băieții!

Ei fugiau desculți la pirău, băgau picioarele în cel mai mare noroiu și și făceau cizmulițe, apoi se bălăceau în pirău incoace și încolo. Dină cînd apa li spăla de tot,

apoi plingeau și boceau că li s'au rupt ghețele. Dar bățiile pe care le primiau dela șăgalnicul lor tatăl Fugiau ca îndrăciți după grădini, urcau peste gardul puțin înalt și fugiau în sură, se suiau pe birnă și săriau jos în arie, pe palele de mazăre. Într'adevăr, bunul Dumnezeu avea de lucru cu ei pînă le trimitea în fiecare zi îngerul său păzitor nimeni nu s'ar gîndi, că are grijă și de băieții răi.

Dar bine înțeles pentru aceasta e și bunul Dumnezeu.

Cu cea mai mare plăcere însă se jucau băieții la vechea fîntînă în grădină după sură.

În crăpăturile unor birne hodorogite de fîntînă creștea măcrișul sălbatic și galbena păpădie: aici nu stropăiau nici boi și nici cai, aici în fîntînă era apa bună de băut: în tot satul nu era de găsit una așa de bună. Fîntina era așa de adîncă încît nu se putea vedea aproape de loc apa; cînd te aplecai însă foarte mult, puteai vedea, cum se ogîndia cerul jos în adîncime și bunica povestise că, dacă odată soarele ar sta chiar peste fîntînă și s'ar ogîndi, apoi s'ar putea vedea femeia fîntinii, care șade acolo jos în adîncime în vîlul ei alb și doarme. — Încă nimeni n'a văzut-o și aceasta era bine. Căci bunica spunea: dacă s'ar vedea odată femeia fîntinii, ea ar pleca din fîntînă și totul ar trebui să se usuce.

Da, dar băieți așa de nebunatici, ce le pasă lor de asta? Chiar în ciuda ei au vrut să vadă femeia fîntini. Aici poate să facă oare ca tot să se usuce?! Ei, asta: mine dimineată! Nimic nu poate să facă, nimic!

Și se lăsau în găleată jos, făceau gălăgie și țipau, fugiau desculți în alunecoasa albie de fîntînă incoace și încolo, se apucau de mîni, dansau în jurul fîntinii și batiocorau și cîntau:

Femeia fîntinii,
femeia fîntinii

trage-mă în fîntînă!
Vino cu cîrîgelul tău
fă din mine o păpușică,
femeia fîntinii,
femeia fîntinii
tragemă în fîntînă!

Și odată aruncase chiar un băiat — dacă nu era chiar Hanno, — o piatră grea înăuntru. De-odată începuse în fîntînă să fîrbă și să bolborosească și apa le țîșnia mîniată băeților pînă'n față. Dar cum au mai fugit! Numai că nu și-au pierdut picioarele — și n'au aruncat nicio privire înapoi.

În acest caz se poate crede că de bucuroasă era săraca bunică, cînd a trecut ziua lungă de vară și Hanno, cu oasele întregi pe la ță, liniștit ca un ingeraș, frumos acoperit, nu se mai gîndia nici la uliță, nici la fugă. Din fericire, cum s'a spus, și bunul Dumnezeu îi ajută să-l îngrijească, căci altfel cine știe cum ar fi ieșit la capăt.

Odată, într'o după-amiază foarte caldă — tata și mama erau iarăși afară la cîmp — bunica ședea cu copiii pe scara casei. Ea le-a făgăduit să le povestească un basm. Șireata bunică! — ea a fost mai înțeleaptă — știa că apoi Hanno nu se putea deslipe de lingă ea nici cu șapte boi; nu-i trebuia apoi nici cizmulițe de noroiu, nici măcriș nemișcat ședea apoi ca un șoricel și asculta.

Bunica povestea astăzi legenda femeii din fîntînă.

Cu piciorul legăna pe mica Liso, care dormia în copac. Pe treapta cea mai înaltă ședea Maio și impletia o pălărie de paiu și Hanno s'a întins pe bancă înaintea fereștii dela scară cu mîinile sub cap.

Era o desăvirșită liniște. Cocosul umbla în curte numai pe degete și soarele lucia prin fereastră, chiar în fața lui Hanno — și el vroia să asculte cred că i se auzia numai bătaia inimii.

„Vara, cînd seara soarele se culcă după deal și se acoperă cu plapoma lui rară de vară și spune: Dormiți bine toate — în curînd nu mă mai veți vedea, nici nu mai simțesc oasele mele bătrine —, apoi se urcă femeia fîntinii cu vîlul alb încet din fîntînă — ia stropitoarea și merge în grădină să stropască florile.

„E adevărat, e chiar așa, șoptește soarele, care încă luminează fața lui Hanno: dacă vrei să vezi femeia fîntinii, țî-o arăt — eu stau acuma chiar deasupra fîntinii“.

Bunica povestea mai departe, Maio impletia, dar Hanno trecea

mina peste obraz, se sculă pe furis și se coborî în curte și prînșură în grădină la fîntînă.

Dar pînă ce a venit acolo era întineric de tot în grădină. La fîntînă însă stătea o frumoasă, mare femeie cu un vâl alb pe cap și în ea în mină o stropitoare.

„Vii, Hanno”, spunea ea, „de mult te-am așteptat, vino, vreau să-ți arăt ceva, vino, băiatul meu”.

Luă pe Hanno de mină și merse cu el în grădină la flori. Acolo ridică stropitoarea și începu să stropească. Florile se întorceau către ea, des hideau gura ca să bea apa cea bună și rece. Erau așa de insetate, săracele; căci toată ziua așa de lungă de vară luminase soarele; în sfîrșit erau sătule, dădeau din cap și spuneau: Mușumim!, și trandafirul care fusese acuma în oraș, spunea: Sărut mina doamnă!

Femeia fîntinii merse cu Hanno prîn toată grădina să stropească și stropitoarea ei nu se golia nicio dată și: unde vâlului lung atîngea în treacărt iarba, acolo răminea în peste tot numai stropi limpez.

Așa treceau în dosul grădinilor, peste lunci, la lanul de grîu.

„Aici crește pinea!”, strigă Hanno.

„St! n'are voie nimeni să vorbească la stropit: altfel se deșteaptă soarele și-mi bea apa, z cea femeia fîntinii și stropia și aici, dar ea trebuia să se ridice pe degete, căci grîul îi crescuse mult peste cap.

Cum se bucura grîul de apă!

Devenise cu totul aurii de căldură și abia se putea ținea pe picioare. Femeia fîntinii netezia părul ciufulit al spicelor de grîu și la fiecare grăunțș pica puțină apă. Spicete de grîu se aplecau și spuneau: „Vă mulțumim, n'o cerem de pomână!”.

Acuma se pleca femeia fîntinii la pămînt la mazarichele roșii și albastre, și Hanno vedea, cum îi întindeau aceste flori micuțele lor minii.

„Vă log apă! spuneau — că ele sunt încă mici — nu pot să vorbească așa de bine. Și femeia fîntinii dădea fiecăreia puțină apă și nici una nu se stropia, cu toate că n'aveau șervețele.

„Mulțumesc frumos — să vă fie de bine!”, spuneau albastre ele și mazarichele roșii și dădeau căpușoara femeii fîntinii.

Femeia fîntinii s'a sculat și merse acum cu Hanno la ogorul de porumb.

Cozenii de porumb stăteau ca

soldaiți și fiecare avea o pușcă sub braț sau chiar odată două.

„Dreptil”, comandase generalul, o tulpină groasă de cînepă, „la dreapta!” Și toți întorceau capetele către femeia fîntinii, care le picase apa pe puști, dar Hanno vedea bine că nu erau puști, ci erau frumoașe și lungi spice de porumb.

„Femeie fîntinii, șoptia Hanno și o trăgea de vâl, „aici pe cîmp crește mămăligă și mălaiul!”

„La rugăciune”, comandase generalul „tulpina de cînepă”, și toți aplecau capul cu coiful și cu penajul de asupra, și Hanno auzia cum se rugau:

Ochii tuturor te așteaptă,
Doamne,
și tu dă-le lor hrana
la timp.

Mai mult nu putea să înțeleagă Hanno, căci femeia fîntinii îl trăgea de mină mai departe. Erau acum la un alt cîmp, și se urcau pe deal — apoi coborau iarăș, peste întregul hotar, căci n'a plouat de mult, și toți o așteptau, ca pe Dumnezeu.

„Nu ești obosit, Hanno? Mergem încă în pădure la brazii și moliftii cei mici: așteptăm să sufere iară de frig”.

„Și moș Crăciun nici nu găsește pomii de Crăciun. A, uite-te ce drăgălași!”

Sub un stejar bătrîn se uitau din iarba o mulțime de fragi.

„Vai, dacă Liso a noastră ar fi aici!”, spunea Hanno și se aplecă la fragi.

„Poți să vii cu ea aici să-ți umpli tot coșulețul. Vreau să le dau acum apă: altfel se usucă pînă ce veniți voi!”

Și le dădea din stropitoare.

„Doamne ajută, mătușă!, spuneau fragii și beau aproape toată stropitoarea, apoi își ștergeau gura cu șorțulețele lor, așa cum fac copiii buni.

„Adio, fragi, în curînd mă întorc cu Liso la voi!”, șopti Hanno și se sculă.

„Acuma mai vărs apă pe frunzele late ale stejarilor pentru păsările, ca s'o găsească cînd se deșteaptă mine dimineată, căci altfel, cu grîul uscat, nu pot să deștepte pădurea și oamenii și dorm apoi pînă tirziu. Dar acumă vino răpede. Vezi după deal dunga aceea pe cer? Soarele a aruncat acum cearșiaful de pe el, se scoală acum imediat și pe pămînt se luminează, și, tu știi, pe mine n'are voie să mă vadă nimeni”.

Ei se întorceau acum răpede

spre casă, treceau dinaintea ogorului de porumb și spicelîr de grîu și trandafirului nobil din grădină.

Și acum stăteau la fîntînă cu pădiile.

Femeia fîntinii luă o piatră, care era pe marginea fîntinii.

„Cunoști piatra aceasta Hanno?”

Hanno se înroși de tot.

„Eu — eu am aruncat o jos”. „Tu ai aruncat-o jos — pentru ce?” Am vrut să văd — femeia fîntinii.

„Vro-ai să vezi femeia fîntinii? Și-i însă ce spunea bunica?”

Ea spunea, cînd se vede femeia fîntinii — apoi ea pleacă din fîntînă — și totul trebuie să se usuce”.

Și tot trebuie să se usuce. — O crezi acum, Hanno? Nu vroiai s'o crezi, tu și băieții rai. Însă acum ai văzut tu cum totul așteaptă apă și eu te am luat pentru aceasta cu mine! Dar acumă trebuie să plec din fântâna voastră. Cînd mama va veni mâine dimineată cu cămile după apă, nu va mai găsi nimic.

Adio Hanno — mă duc — se răreste de ziua.

Femeia fîntinii își acoperi capul cu vâlul, aruncă stropitoarea goală înapoi în fîntînă și se îndreptă spre grădină.

„Femeia fîntinii”, strigă Hanno apucînd-o de rochie, „nu pleacăramii aici: altfel nu mai primim nici pine, nici merele lărtă ne, de acumă nu te vom mai ba jocori, nic nu ne vroim mai coborî în găleată; rămii aici, — da?”

Dar femeia fîntinii dădea trist din cap. „Tu mi ai răscolit cu piatra toată apa așa că n'am putut să stropeș două nopți. Și cu băieții sburdalnici ați făcut apa împede a pîrăului cu totul nămolosă așa, că bivoli și vaci, cari vă dau laptele cel mai bun, n'au putut să bea cînd se întorceau seara însetați dela păscut.

Fugiați împrejurul fîntinii, fiindcă vroiați să mă vedeți și faceați o gălagie că n'am putut să închid nici un ochiu — cu toate că eram așa de obosită.. Da... m'ai văzut acumă, dar pentru aceasta trebuie să plec și nu mai pot să rămîn”.

„Femeia fîntinii”, spunea Hanno și împreună miinile, „te rog rămii aici. Dacă pleci, nici Liso a noastră nu mai primește pine — mai bine nu vreau s'o am eu; iubesc pe surioara mea atît de mult și ea vrea întotdeauna s'o țin eu în brațe. Dragă femeia fîntinii, nu mai vreau să dorm nici o noapte, vreau să

mă scoli sa-ț ajut la stropit; rămiți numai aici — vrei?

Ochii femeii fintinii deveniau de odată clari și limpezi ca cerul albastru, se putea bine vedea, căci răsărise chiar luceafărul.

Ea puse mina pe capul lui Hanno. „Dormi, băiatul meu, ca să te faci puternic și mare, ca să poți ajuta odată tatălui și mamei la munca lor grea. Eu încă vreau să rămân la voi, pentru că ai vorbit pentru surioara ta, și o să aveți mereu apă bună și rece, cît veți trăi. Ceva trebuie să-mi făgăduiești secret: n'ai voie să spui nimănui că m'ai văzut. Poți să-mi făgăduiești asta?”

„Da” spuse Hanno cu voce tare și dădu mina ca un adevărat băiat.

Femeia fintinii puse și cealaltă mină deasupra, uitându-se apoi în ochii lui.

„Învăț a prețui apa, copile, căci ea vin din cer și se întoarce iarăș la cer. Cînd vezi, primăvara cum lasă Dumnezeu să țîșnească izvoarele cele multe, să ropească zăpada și rupe vara norii negri, numai ca să se umple fintina mea, apoi gîndește-te la femeia fintinii, care se duce să stropească și pentru tine, ca să poți minca o bucată de pine săsească, pe care ți-ai cîștigat-o prin munca ta. — Adio Hanno — soarele răsare, ascultă, sună acum la biserică pentru rugăciunea de dimineață.

Femeia fintinii își acoperi capul cu vâlul și se dădu repede jos în fiatină.

„Rămii sănătos!” vroia să strige Hanno, dar vocea nu-i suna, vroia să ridice piciorul, dar era așa de greu, înfîit nu se putea mișca din loc și ochii îi erau parcă legați. Suna mereu mai departe.

Cînd Hanno putu să-i deschidă iarăș a dispărut fintina și femeia fintinii și gradina: el era iarăș întins pe banca înaintea ferestrei dela scară. Bunica ținea pe Liso în poală și Maio ținuse mîinile asupra împletiturii de pae împreunate și se ruga:

Clopot de rugăciune,

Doamne ajută-ne;

Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul,
Dumnezeu Sfîntul Duh.

Amin.

Hanno se uita cu ochii mari în jurul său — era acum dimineață sau seară?

Poarta dela curte se deschidea. Tatăl venia dela cîmp și intrase cu o cărătură de griu. Lingă căruța mergea mama și avea albăstrele și mazărice roșii în mină. Maio

fugi jos și mișca Liso începea să se sbată în poala bunicii.

Hanno se coborî încet, cu ochii măriti, de pe bancă.

„Uitați-vă ce am aici!, strigam mama și ținea mănunchiul în sus.

Deodată începură să strălucească ochii lui Hanno — ca două luminițe; acestea erau doară albăstrelele și mazăricele, pe care le-a stropit azi-noapte cu femeia fintinii: el le recunoaște bine!

Dar el nu spunea nimic, o nu! cu nici un preț, căci altfel trebuie să plece femeia fintinii.

Buna femeia fintinii.

Și rîzînd luă pe surioara sa în cîrcă și săria cu ea de pe scară jos, chiar în brațele mamei.

CRONICA

Natura României în poezia română, este titlul unui interesant articol al profesorului N. Iorga în *Revue de Genève* din Iunie 1925.

Am zis interesant nu spre a ne servi de un cuvînt pe care l'au importat mulți din cei ce au frecventat cultura străină și întrebînd-o pentru a-și lua „un ifos” sau a ieși din încurcătură. Pentru noi articolul este interesant, înfii pentru că e informativ pentru străini și informativ tocmai cum trebuie să fie un articol care e destinat a atrage atenția străinilor asupra noastră într'o revistă literară. Apoi pentru că domnul Iorga atinge și aci, ca în tot ce tratează, puncte din care ese scînteia ce luminează drumuri noi, deschide vederi neașteptate și presintă străinului aspecte revelatoare asupra întregului nostru fel de a fi în imagini ferice, evocatoare de realități concrete și totuși solid construite pe noțiuni precise de știință, indicațiuni sigure de cugetător și erudit.

Astfel articolul începe cu enunțarea uscată a unei afirmații aproape didactică: „România este cea ce s'ar putea numi o țară complectă”. Apoi pe această afirmație netaedă clădește o Românie în imaginile cele mai pitorești și mai reprezentative pentru fiecare regiune, în foarte puține trăsături, dar cît de evocatoare. Nu ne place vecinătatea prea apropiată. Treci dela o casă la alta prin o înlănțuire neîntreruptă dar răsfireă, ca acea „farandolă” care se deșiră în bătăia soarelui cu un ritm larg și generos care este „chorusul” antic, „hora”...

Și acea atmosferă de vis care scîlădă cîmpia valahă iarna și vara și cele citeva indicațiuni prin care se realizează în citeva cuvinte, țara noastră în bogata ei varietate și totuși într'o unitate vie și trăită în fiecare clipă și în fiecare lucru, precum și discreta subliniere a trecutului istoric. Introducerea aceia de o pagină și jumătate este o adevărată bijuterie, și are o valoare informativă pentru străini, mai prețioasă de cît un volum de studii. Este de o admirabilă pregătire pentru înțelegerea poeziei românești, care apare, cum și este în realitate, un produs natural și direct al țării evocate.

Traducerile din Alecsandri, Eminescu, Iosif și Nichifor Crainic au același caracter de intulție surprinzător de justă a tot ceea ce face originalitatea și colorarea sufletească a fiecăruia, și nota profund națională a tuturor. D. Iorga s'a preocupat să redea atmosfera, muzica, ritmul și tot ceea ce nu se poate precisa, dar care face esența creațiunii fie-cărui în parte și a tuturor laolaltă, peste stingăciile și imperfecțiunile traducerilor.

În acest articol scurt și strălucitor e sufletul nostru în avîntul său original, care caută să atingă și să pătrundă sufletul cetitorului de limbă franceză. E calea cea mai directă pentru cunoscuți și apreciați. S.

BIBLIOGRAFIE

Au apărut:

■ Victor Crasescu, *Schite și nuvele*. (Editura „Cartea Românească”) 240 pag., lei 45.

■ Madeleine Gouygou, *Jeux d'esprit* (enigme, rebusuri, șarade, fogografe, mici comedii și scenete de diferiți autori, toate în limba franceză). Editura „Cartea Românească”. 86 pag., lei 25.

Universul Literar

Cuponul Nr. 16.

Strîngeți complect aceste cupoane și veți lua parte la premiile „Universului” printre cari 2 CASE, și 2 VILE.

— Tragerea în toamnă. Citiți în „Universul” lista premiilor.